

İktisat

Faiz - Banka ve İslâm

— IX —

Tahlil ve Tenkidler

Mustafa COŞKUN
Mehmetçik Ortaokulu
Din Bilgisi Öğretmeni
ESKİŞEHİR

faizin iktisadî hayata girişinden bu yana, iki fikir çarpışa gelmiştir. Faiz ekonomi için lüzumludur, lüzumsuzdur. Bu münakaşa, halen bir çözüme ulaşmış değildir, ulaşacağı da benzememektedir. Bir taraf, «Faiz iktisadî hayatın temel taşıdır» derken diğer taraf, lüzumsuzluğunu söylemiş ve ve faizi fakir ve muhtaçlar için bir canavarlık olarak nitelemiştir.

Dinler ve hatta filozoflarla iktisatçılardan bazıları, faizin lüzumsuzluğunu savunmuş ve bu hususta bir takım fikirler serdetmişlerdir. Dine inanmadığı halde faizin iktisadî ve ictimâî hayatta bir menfaat mekanizması olduğunu söyleyen iktisatçılar bile vardır. Buna karşı bazı iktisatçılar da faizi, iktisadî ve ictimâî hayatın temel taşı olarak iddia etmekte ve bu hususta bir takım fikirler ileri sürmektedirler.

Faizin ma'kuliyyetini ileri süren bu grubun iddialarını evvelâ sıralayalım, daha sonra da bu iddiaları tahlil edelim.

Faizi temize çıkaranlar, şöyle demektedirler:

I — Mal sahibinin kiraya verdiği malından aldığı para, ne kadar ma'kul ve meşru' ise, parasını kiraya veren faizcinin aldığı ızac (faiz) da o kadar ma'kul ve meşru'dur.

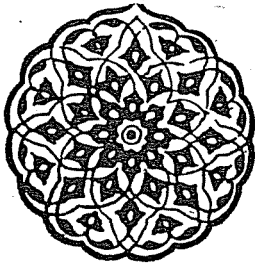
II — Faizci, borç verdiği için parasını tehlikeye atmıştır. Bunu için faiz hakkıdır.

III — Faizci parasını kendisi için harcayabilirken ihtiyaç sahibini kendine tercih etmiştir.

IV — Faiz tasarrufa sebep olur.

V — Faizli sistemde borç, daha kolay bulunur.

VI — Faiz, insanın parasını kötü yollarda kullanmasına engel olur.

TAHLİL VE TENKİTLER :

I — Mal sahibinin kiraya verdiği malından aldığı para ne kadar ma'kul ve meşru' ise, parasını kiraya veren faizcinin aldığı ıvaz (faiz) da o derece ma'kul ve meşru'dur. Çünkü ev sahibi, evini kiraya veriyor, kiracı da o evden içinden oturmakla faydalanıyor. Bu faydalanmaya mukabil ev sahibine de —anlaşmaya uygun olarak— kira veriyor. Bu, ma'kul ve meşru' bir muameledir. Şimdi de faizi ele alalım: zengin şahıs parasını faizle bir başkasına veriyor. Borçlu o paradan faydalanıyor.. Bu faydaya mukabil, alacaklıya bir miktar faiz ödüyor. Ev kirası ile para kirası arasında muamele bakımından hiç bir fark yoktur. O halde ev sahibinin aldığı kira ne kadar ma'kul ise faiz de o derece ma'kuldür.

CEVAP : Modern iktisat ilmine göre faiz, paranın kirasıdır. Fakat evin kiraya verilmesiyle paranın kiraya verilmesi arasında fark vardır. Şöyleki;

a) Ev kiralanır, karşılığında da bir ücret ödenir. Kiracı kira ücretinden başka maddi bir zarara uğramamaktadır. Yani kira işinde muamele, hayali değil, hakiki olmuş oluyor. Halbuki faizde durum böyle değildir. Borçlu, —faraza— yüz lira alıyor, 120 lira ödüyor. Fazla olarak ödediği 20 lirayı, neyin karşılığı olarak ödeyecektir? Elbette hayali olan menfaatinin karşılığında. Halbuki borçlunun borç olarak aldığı yüz liradan 20 lira kazanıp kazanamayacağı a—nlaşam anında— belli değildir. Kâr etmesi bir tarafa, zarara uğraması da mümkündür. Böyle olunca yüz lirayı da kaybetme ihtimali vardır. Bu durumda, ihtimaller üzerine alınmış faiz ile, hakiki bir muamele olan kira ibt tutulabilir mi?

b) Kiraya verilen ev, kıymet zayıfına uğramıştır. Bir sene sonra evde bir yıpranma olacaktır. Duvarları kazılacak, badanası bozulacak, kapı ve pencereleri eskiyecektir. Elektrik ve su te'sisatında yıpranmalar meydana gelecektir. Zamanla yıpranan şeylerin kıymeti de azalacaktır. İşte kira, zamanla yıpranan ve kıymet zayıfına uğrayan şeylerin karşılığıdır. Halbuki; borç olarak verilen para, eskimediği gibi kıymetinden de bir şey kaybetmeyecektir. Bunun için faiz ile kira bir tutulamaz.

Şimdi faizi müdafaa edenlerin ikinci delillerini ele alalım:

II — Faizci parasını, borç verdiği için tehlikeye atmıştır. Bunun için faiz almak hakkıdır. Çünkü; bir başkasının eline geçen paranın geri gelip gelmeyeceği belli değildir. Alacaklı, parasını geri alıp almayaacağı korkusu içersindedir. Bundan dolayı faiz almak alacaklının en tabii hakkıdır.

CEVAP : Bir şahsı, «ödünç vereceksin» diye parasından zorla mahrum kılmaya kimsenin hakkı yoktur. Bu bakımdan «Acaba alabilir miyim» vesvesesiyle korkuya kapılmasına da lüzum yoktur. Eğer parasının geri gelip gelmeyeceğinden emin değilse, o zaman borç vermeye-bilirdi. Zira onu, kimse zorlayamazdı.

Ticarî işlerde emniyet esastır. Faizle ödünç veren ise iyilik yaptığına inanmadığı için emniyet edememektedir. Korkusu da bundandır. Halbuki; faizsiz verseydi, onun bu hüsn-ü niyetini borçlu, su-i istimal etmeyecekti. İyilik, onda bir şükran ve saygı hissi doğuracak; borcunu zamanında ödeme zorunluğunu kendiliğinden duyacaktır.

Faiz müdafilerinin bu iddiaları şu bakımdan da çürüktür: Her faiz-

ci, çürük tahtaya basmayacak kadar temkinlidir. İşini sağlama bağlamadan parasını kendinden ayırmaz.

Şayet, faizi alacaklının korkusu karşılığında bir ıvaz (fayda) sayıyorlarsa, bu korkuyu kaldıracak çareler bulunabilir. Bu çareyi, Kur'an-ı Kerim (Bakara: 282-283) göstermiş ve ondört asır evvel noterliğin temellerini atmıştır.

Mevzu bahis olan âyet-i kerimelerle, «Borçlandığımız vakit iki şahit huzurunda âdil bir kâtibin borcumuzu yazması» emredilmiştir. Müteakip âyette de «Borcumuzun karşılığında rehin alabileceğimiz» beyan buyrulmaktadır. Bu hak bize, Allah (C. C.) tarafından verilmiş bir haktır. Bu garantiler karşısında, faiz müdafilerinin korkuları yersizdir.

III — Alacaklı parasını kendi menfaati için harcayabilirken bunu yapmamış ve ihtiyaç sahibini kendisine tercih etmiştir. Böylece parasının menfaatinden uzak kalmıştır. Bunun için faiz hakkıdır.

CEVAP : Evet; alacaklı parasını kendi menfaati için harcayabilirdi. Kimse onu, parasından ayrı kalmaya zorlayamazdı. Zorlanmadığına göre, parasını ödünç vermez ve böylece menfaatinden uzak kalmazdı. Bu mahrumiyete (!?) katlandığına göre, faizcinin parasından ayrı kalmakla elde edeceği menfaat, elinde tuttuğu zamankinden daha fazladır. Fazlalığı garantileştirmeden zaten ödünç vermezdi.

Acaba bir insan niçin borç alır?

İnsan, iki sebepten dolayı borç külfeti altına girer:

- İstihlâk (ev ve diğer masraflarını karşılamak) için;
- İstihsal (Ticarette kullanıp gelir getirmek) için.

a) Borç istihlâk için alınmışsa; borçlu bu parayı,

Ya, çocuk-çocuğunun veya bir yakınının gıda ve tedavisinde kullanacaktır,

Veyâ, evinin yakacak masrafını karşılayacaktır,

Veyahutta ölen bir yakınının cenaze giderlerine harcayacaktır.

Çocuk-çocuğunun veya herhangi bir yakınının ihtiyacını karşılamak için —mecburen— ödünç alan bir insandan hangi vicdan sahibi, faiz isteyebilir? Hasta yatağında acıdan kıvranan biçarenin acıklı durumunu kazanca fırsat sayıp sonra da «Ben borçluyu kendime tercih etim» demek onunla alay etmekten başka bir şey değildir. Acıma hissi, insanı insan yapan bir duygudur. Esas parası eline geçeceğine göre, muhtaç bir insanı bir de faiz ödemekle mecbur tutmak, insafsızlık olsa gerekiir.

Kendi aleyhimize başkasını «TERCİH», fedakârlığı gerektiren ahlâkî bir davranıştır. Faizli ödünç vermede ise, muhtaç bir insanı tercih cih değil, onun o halini fırsat sayarak «kendi menfaatini tercih» vardır. Binaenaleyh, insafsızlığa ve karşılıksız bir kazanca, ahlâkî bir davranış (tercih etme) vasıta yapılamaz. Ve bu, bir müdafaa olarak ileri sürülemez. Faizci, hakikaten o muhtaç insanı tercih etseydi —hiç olmazsa— faizsiz ödünç verirdi. (1). Ölümle pençelesen, açlıkla karşı karşıya gelen bu insanın ihtiyacını istismar ederek onu sömürmek, hangi insanî duygu ile bağdaşabilir? Şiddetli ihtiyacı, kâr kazanma fırsatı saymak ticaret kaidelerine de aykırıdır.

Prof. Seyyid Kutup şöyle demektedir: «Bir fakirin bir zengine müraaat edip kendisinden borç istemesini ve bunun ihtiyaçlı durumunu fırsat sayarak bu zenginin fakir kardeşine haram bir vergi yüklemesi ve icabında fakiri hakim huzuruna çıkaracak fazla bir değer tesbit etmesi kadar muhtacı, öfkelen diren bir şey yoktur.» (2)

İslâm Dinin'e göre, bir mal faizsiz olarak ödünç verilir: Dayanışma, yardımlaşma ve fertlerin birbirini sevmesi ancak bu şekilde mümkün olur. İslâm'ın bu husustaki hükmü de şudur:

«Ve eğer borçlu darda ise o halde, durumu düzelinceye kadar bekleyin ve eğer bağışlarsanız sizin için daha hayırlıdır, eğer bilirsiniz.» (Bakara/280). İslâm'ın istediği işte, budur. İnsanlığa ve vicdan sahibine yakışan da bu değil midir?

«İşte o zaman (şahıs İslâm'ın emrini tatbik ettiği zaman), fert, yalnız şahsı için değil bütün insanlık için yaşadığını duyar. O zaman topluluk, yalnız kendi nesli için değil bütün beşeriyet için yaşadığını farkeder. O zaman Müslümanlar, yeryüzünün vasileri ve yeryüzünde Allah'ın vekilleri (halifeleri) olduğunu anlarlar. Şahıslarının kendi mülkleri olmadığını, çalışmalarının yalnız kendilerine aita bulunmadığını, hayatlarının gaye değil ancak vesile olduğunu görürler. Bu durumda ise, hepsini yüksek ve şumullü hedefler beklerken, küçük ve ferdi çarpışma için ne zaman vardır, ne de saha. (3)

b) Borçlu, istihsal için borç alır. Ticarî açığını kapatmak veya ticarete daha geniş imkânlar sağlamak için borç alır.

Bu durumda faizci, «Ben verdiğim para ile kazanç temin edebilirdim. Öyle olmasına rağmen borçluya verdim, o da kendine kazanç temin etti. Ben de bu kazancın bir miktarını aldım» demektedir.

Zarara iştirak etmeyerek peşinen «Ben şu kadar faiz alırım» demesi, borçluyu ikinci bir külfete daha sokmaktır. Çünkü; borçlunun kâr edeceği veya faizcinin şart kostuğu faizi, borç aldığı para ile karşılayabileceği garanti değildir. Maksadımız kâr ise bunun meşru' yollarını arayıp bulmamız lâzımdır. Başkasının emeği üzerine kurulmuş bir kazanç sistemi, meşru' bir kazanç yolu değildir. Emeksiz bir servet, iyi bir servet değildir.

Borçlu, ödünç aldığı o parayı çalıştırmak için bunca emek sarfediyor, sıkıntı çekiyor. Zarar ve iflâs etme tehlikesiyle gece-gündüz ter döküyor. Böyle sıkıntı içersinde yaşayan bir kimseden emeksiz bir kâr (faiz) istemek reva mıdır? Emeğini ve vaktini harcayan borçlunun bir de zarar ettiğini düşünelim. Bu takdirde, «Ben faiz istemiyorum, çünkü borçlu zarar etmiştir» deme âli cenaplığını, faizci gösterebilecek midir?

«Şayet mukriz (ödünç veren), asıl meblâğı ödünç vermek yerine bunu bir işe yatırmış olsaydı, neticede burdan bir kâr elde edeceği mutlak ve kat'i değildir. Aksine giriştiği bu işten zarara bile uğraması imkân dahilindedir. İşte bu şekilde mukrizin normal ticarî yatırımlardan kâr elde etmesi ne kadar şüpheli ise, aynı şahsın ödünç vermesi halinde, mukrize ödenecek «ilâve para da» o kadar muayyen ve kat'idir.» (4)

Şüpheli bir kazancı nazar-ı itibara alarak kat'i bir kâr istemek vicdansızlıktır. Bir cemiyette vicdansızlık hüküm sürerse, o cemiyette hudsutsuz bir sefalet ve sıkıntı baş gösterir. Bir tarafta çok zenkin kişiler, diğer tarafta alabildiğine fakir insanlar ve neticede anarşi...

Meşru' ve helâl kazanç peşinde olan insanlar için çıkış yolu ancak şudur: «Ticarî ikrazlar (ödünçler) için mudarebe sistemi vardır. Burada bir kimse para ikraz (ödünç) eder ve aynı zamanda hem kazanç ve hem zarara iştirak eder. İki kişi bir şirket kursa her birisi sermaye ve emeğin yarısını temin etse kârın taksiminde bir güçlük olmaz, fakat sermaye bir taraftan, emek de diğer taraftan gelirse yahut iki kişi sermayeyi temin neder ve onlardan yalnız birisi çalışırsa, hülâsa hissedar-

ların iştirak hisseleri emekte ve sermayede müsavi olmazsa ilâh... bu gibi hallerde kârın ve kazancın tevziinden evvel, daha evvel kabul edilmiş esaslar dairesinde sâyin (emeğin) hissesine ma'kul bir kâr verilir, zararları ölmek için tabiatıyla mümkün olan bütün tedbirler alınır. Bununla beraber İslâm, her sözleşmede akid tarafların kâra olduğu kadar zarara da iştiraklerini tlep eder.» (5)

Bu şekilde işleyen kuruluşlar yaygınlaşırsa, servet, muayyen kişilerde toplanmaz. Refah, yukardan aşağı yayılmaya başlar.

Kur'an-ı Kerîm, «*Ta ki (servet) içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın*» (Haşr/7) buyurarak zenginleri, servetlerini aşağı tabakaya doğru yaymalarını istemektedir. Bu hüküm, tatbik edildiği zaman insanlar arasındaki sevgiyi tasavvur edelim. Faizin bugün doğurduğu zarurî netice, insanlardan muayyen bir grubun veya muayyen devletlerin ellerinde biriktirdiği servetle birçok insanı veya devletler kümesini iktisadî esarete doğru götürüştür. Servetin belirli ellerde terakümü, ihtilâllerin başlangıcıdır, fakirin zengine nefretle baktığı anıdır.

IV — Faiz tasarrufa sebep olur. aFiz alma gayesiyle insan para biriktirir; zengin olur. Faizle daha fazla kazanacağını düşünür ve harcamalarında ölçülü davranır. Tasarruflarda meydana gelen artma, yatırımlarda da artma meydana getirecektir. Şu halde, tasarruf, zenginlik ve yatırımların artmasına sebep olan faiz, serbest bırakılmalıdır.

CEVAP : Faiz mülâhazasıyla para biriktirmeyi teşvik edenler hakkında El-Mevdudî şöyle demektedir: «Siz insanları para biriktirmeye teşvik ederek cimrileştiriyor, aslında cimri olanları iyice körüklüyor, cimri olmayanları da tasarruf ettirerek para harcamalarını önleyorsunuz. Bir taraftan insanların tamahını artırıp cimrileştirirken diğer taraftan cemiyetin menfaatlerine aykırı ve hatta yoldan toplayarak edindiğiniz kapital ile para kazanmak için tekrar toplumun karşısına çıkıyor, topluma yaptığımız kötülüklerin birini daha katıyorsunuz.» (6)

İnsan, sarfiyattan kaçarak para biriktirmekle refaha erişemez. Diğer bir söyleyişle, iktisadî refah, fertlerin para biriktirme hırslarıyla ölçülemez. Bilâkis, memleket ve milletin refahı, eldeki paranın piyasaya sürülmesine bağlıdır. Farzedelim ki, biriktirdiğimiz paranın yekünü binleri buldu. «Faizle borç veririm» düşüncesiyle kasaya koyup kilitlersek bunun nereye ve kime faydası olacaktır? Kasayı açtığımızda nemlenen banknotların rutubet kokusundan başka faydası (?) olmayacaktır. Halbuki bu serveti, bir sınaî yatırımda kullansaydık he mkendi paramız artacaktı, hem de memlekete bir hizmetimiz dokunacaktı.

«Biz, paramızı bankaya yatırarak hem paramızı saklıyoruz, hem de faiz alarak ondan faydalanıyoruz. Memlekete hizmet fonksiyonunu ise, bizim yerimize bankalar gerçekleştiriyor» denilebilir. Bu takdirde bankaların faaliyet sahası karşımıza çıkar ki, bankalar parasını elinde tutmasını bilmeyenler için bir para saklama yeridir. Bu vazifeyi ise, faizsiz bir banka da yapabilir ki, bugün İngiltere'de bunun denemesi yapılmaktadır. İnsanlık faizsiz sisteme doğru bir gidiş halindedir.

İkinci bir husus, tasarrufların artmasıyla yatırımların artmayacağıdır. Faiz alma hevesiyle, tasarruf edip atıl bıraktığımız para, piyasaya sürülmedikçe veya bu parayla bir iş sahası açılmadıkça yatırımlarda bir artma düşünülemez. Paranın atıl kalması aynı zamanda diğer insanların tasarruflarını da azaltır. Çünkü; piyasaya para arzedilmeyince

muhtaç durumda olanlar, para kazanamıyacaklardır. Para kazanmayan insanların hangi serveti tasarruf edecekleri düşünölmeye değer bir konudur.

Belki, birikmiş paranın bankaya tevdi edilmesiyle yatırımların artmasına hizmet edildiği iddia edilebilir. Fakat bugün bankaların yatırım alanları, dar tutulmaktadır. Ammeye hizmet yerine ortaklara hizmet esas amaçtır. Sümerbank, ve Etibank gibi sanayi, enerji ve tabii kaynaklara bütün bankaların yönelmesi gerekir.

V — Faizli sistemde borç, daha kolay bulunur. Şayet, faiz olma hevesiyle insanlar tasarruf etmemiş olsaydı, muhtaç durumda olanlar ile tüccar, borç bulmakta güçlük çekecekti. Çünkü, herkes kendini sıkıp parasını saklayacaktı. Bunun için faiz sistemi desteklenmelidir.

CEVAP : Bir defa şunu peşinen belirtelim ki, her önüne gelen borç bulamamalıdır. Herkesin istediği zaman, istediği kadar borç bulması, toplum için iyilik değil kötülüktür. Kumarda sıkışan kumarcının faizle borç bulması, her alkoliğin borç aramaya çıkması ve istediği kadar borç bulması, ona iyilik değil, kötülüktür. Çünkü onu, borç vermekle kötülüğünde desteklemiş oluyoruz. İtibar iyiye olmalı, kötüler toplumdan itibar görmemelidir.

Hakikaten muhtaç insanlarla, ticarî faaliyetini düzeltecek tüccarı ele alırsak bunlar, faizsiz işleyen müesseselerden kolayca borç bulabileceklerdir. Çünkü; o zaman insanlarda faiz toplama hırsı olmayacak, böylece sırf iyilik için borç verilecektir. Veya kâra zarara katılmak suretiyle şirketler kurulacaktır. Hz. Muhammed (S.A.V.), Müslim ve Davud'un rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle buyurur: «Fazla bineği olan olmayana versin, fazla azığı olan da olmayana versin». Demekki menfaat karşılığında iyilik, din yönünden bir manâ ifade etmemektedir. İnsanlar arasında özlenen vahdet ancak karşılık beklemeden yapılan iyilikle mümkündür. Bunun için insanın mal toplama hırsını kamçılaman faiz, kanunî yollarla önlenirse, bu duygu (hırs) akacak mecra bulamadığından kendiliğinden iyiliğe dönecektir.

«Fazli olmayınca borç bulunmaz» demek, hatalı bir düşünüş olduğu gibi, insanlığa da bir hakarettir. Şayet faize dayanan iktisat düzeni değişip yerine, kanunlara dayalı ve faizsiz bir iktisat düzeni getirilirse faizsiz borç çok kolay bulunacaktır. Mevcut olmayan veya hayalen düşünüp tatbikatını hayatta göremediğimiz bir şeyin varlığını kabul etmek biraz güçtür. Fakat, faiz kanunen yasaklanınca insanlar buna, zamanla alışacaktır. Bu hususta Elmevdudî şöyle demektedir: «... Fertlere ve milletlere faizsiz borç verilmesini mümkün kılmayan durumu, siz faizi kanunlarla korumak suretiyle yarttınız (meydana getirdiniz). Siz hele faizi bir yasaklayınız ve İslâm'ın ahlâka getirdiği o iktisadî nizamı düstur ediniz de bir bakınız, faizsiz borç almak ferdi ve ticarî hayatta, her sahada ne kadar kolaylaşır ve bollaşır... Faiz çağı gelmeden önce İslâm'ın hiç bir devrinde ne ölen bir müslümanın cenazesini akrabası, faizsiz borç alamadığı için kefensiz bırakıp defnedemediği görülmüştür, ne de hiç bir müslümanın ticareti, sanayii, ziraatı sırf iyilik (faizsiz) borcu alamadıkları için tökezlediği görülmüştür. Ve ne de hiçbir müslüman devletinin, yararnı yaptırmaya kalktığı bir iş için, herhangi bir savaş masrafını karşılamaya uğraştığı zaman milletten faizsiz borç alamadığından muvaffak olamadığı görülmüştür.» (7)

VI — Faiz, insanın parasını kötü yollarda kullanmasına engel olur.

Faiz olmazsa insan parasını faydasız işlerde harcayabilirdi. İçki, kumar ve fuhşiyatta servetini batırabilirdi. İşte bu nedenle faiz, paranın kötü yollardan kurtulup daha kârlı işlerde harcanmasına sebep olmaktadır. Bunun için faiz, insanlık için lüzumlu'dur.

CEVAP : Bu da isabetli bir iddia değildir. Zira; kötülük sadece, içki, kumar ve fuhuş değildir. Bir fakirin servetini emmek de kötülük-tür. Kim garanti edebilir ki, faiz alma gayesiyle biriktirilen o paralar, ihtiyaçtan kıvranan bir fakiri soymayacaktır. Parayı bir kötülükten çekerken diğer bir kötülüğe sebep olmuş oluyoruz. Zaten «Para birik-tirirsen ödünç verir faiz alırsın» nasihatiyle, kötülüğe alışan bir insanı o yoldan uzaklaştıramayız. Bunun için faiz, paranın kötü yollarda kul-lanılmasına engel olamaz. Bilâkis, faizle daha kolay borç bulabilen in-sanların, daha kötü yollara düşmesine sebep olabiliriz.

Şu halde; düşünce sistemimizi, şahsî menfaatlerin tasallutundan sıyrarak işletirsek bu iddialar, hiç bir ahlâkî unsura dayanmayan ve hiç bir insanî duyguya bağlı olmayan kaba maddeciliğin eseridir. Bu iddiaların devamı ve tatbiki halinde insanlık, daha bir çok iktisadî bar-barlıklara kahit olacaktır.

25.VI.1973

- (1) Bu hususta geniş bilgi için bak: El-Mevdudi, Faiz, s. 16-17, İst. 1966
- (2) ve (3) Cihan Sulhu, s. 112 ve 115, İst.
- (4) Prof. Enver Kureşi, Faiz Nazariyesi ve İslâm, s. 53-54, İst. 1966
- (5) Prof. M. Hamidullah, İslâma Giriş, s. 128, İst. 1965
- (6) Faiz, s. 40.
- (7) El-Mevdudi, aynı eser, s. 43.